

Geçmişten Günümüze Psikiyatri Hemşireliği

Psychiatric Nursing from Past to Present Day

Derya ÖZBAŞ*, Sevim BUZLU**

İletişim/Correspondence: Derya ÖZBAŞ Adres/Address: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Yüksekokulu KİLİS Tel: 0348 814 30 96 / 1018 Fax: 0348 813 93 92 E-mail: deryaozbas@kilis.edu.tr

ÖZ

Psikiyatri hemşireliğinin başlangıcı 18.-19. yüzyıllara dayanmaktadır. O yıllarda bakıcılar, delirdiği düşünülen insanları kapatmaya yardım etmekten sorumluydular. Geçen zamanla birlikte bakıcıların adı yardımcı, akıl hemşiresi, psikiyatri hemşiresi, hemşire terapist ve son olarak ta ruh sağlığı hemşiresi olarak değişmiştir. Psikiyatri hemşiresinin rolleri de klinik deneyimlerle birlikte son otuz yılda değişim ve gelişim göstermiş, daha fazla otonomi sahibi olmuşlardır. Biomedikal ve kişilerarası olmak üzere birçok rolleri tanımlanmıştır. 1960'lı yıllarda, psikiyatri hemşireliğinin, temelde psikoterapist ve danışman rollerine dayandığı görüşü yaygınlık kazanmıştır.

Türkiye'de psikiyatri hemşireliğinden 1960'lı yıllarda söz edilmeye başlanmıştır. Kaynaklarda psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerin mutlaka özel eğitimden geçmelerinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bu makale, psikiyatri hemşireliğinin gelişim sürecindeki değişimleri irdelemek amacıyla derlendi.

Anahtar Kelimeler: Psikiyatri, psikiyatri hemşireliği, tarihsel gelişim.

ABSTRACT

The origin of the psychiatric nursing can be traced back to the 18th and 19th centuries. In that years the keeper was responsible for helping to confine people who were deemed to be mad. With the passing of time the title of keeper changed to that of attendant, mental nurse, psychiatric nurse, nurse therapist and eventually mental health nurse. The role of the mental health nurse has changed over the last 30 years with clinical experience and mental health nurse has more autonomy. This role has been defined variously as biomedical and interpersonal. In 1960s it was accepted that psychiatric nursing basically has psychotherapist and counseling roles.

Psychiatric nursing was began to consider in 1960s in Turkey. It is emphasized that the nurses who are working in the psychiatric clinics definitely trained in this area.

This article was compiled for the purpose of semtinizing changes during improvement process at psychiatric nursing.

Key Words: Psychiatry, psychiatric nursing, historical development.

GİRİŞ

Hemşirelerin rollerinde eski yıllara oranla oldukça büyük değişiklikler ve gelişmeler söz konusudur. Eğitim ve uygulama alanındaki gelişmeler, yaşanan sosyal olaylar ve teknolojik ilerlemeler, uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu uzmanlık alanlarından birisi de psikiyatri hemşireliğidir.

Psikiyatri hemşireliği; insanın davranış sürecini anlamayı hedefleyen, hastayla olduğu kadar kişinin kendisiyle de ilgilenmesini kapsayan dinamik bir beceridir (Tanış 1996).

Amerikan Hemşireler Birliğinin 2007 yılında yaptığı tanımlamaya göre; "Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşiresi; sanat olarak kendiliğın amaçlı kullanımı, bilim

*Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Yüksekokulu, ** Prof. Dr. İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu.

Yazının gönderilme tarihi: 03.05.2010

Yazının basım için kabul tarihi: 02.03.2011

olarak ise psikososyal ve nörobiyolojik kuramların, araştırma bulgularının ve hemşireliğin çeşitli rollerinin kullanımı ile hizmet veren ruh sağlığı profesyoneleridir” (Varcarolis ve Halter 2009).

Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği bilgiyi, deneyimi, hemşirelik becerisini, biyolojik ve sosyal bilim verilerini, kendi benliğini terapötik kullanma sanatını birleştiren bir disiplindir. Ruh sağlığı ve psikiyatri terimi hemşireliğin iki alanını içerir. Psikiyatri hemşireliği emosyonel bozuklukların bakım ve tedavisine, ruh sağlığı hemşireliği ise riskli gruplara, kriz durumunda ruhsal bozuklukların oluşumunu önlemeye yönelik girişimlere odaklanır (Johnson 1997).

Geçmişten günümüze psikiyatri hemşireliğinin gelişim sürecinin ele alındığı bu makale, psikiyatri hemşireliğinin gelişim sürecindeki değişimleri irdelemek amacıyla derlendi.

Psikiyatri Hemşireliğinin Tarihçesi

Psikiyatri hemşireliğinin tarihi toplumsal, ekonomik, hukuki ve kültürel değişimlerden ve teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir. 19. yüzyıla kadar ruh sağlığı mesleği olarak benimsenmeyen psikiyatri hemşireliği, günümüzde kanıta dayalı girişimlere yönelik bilimsel çalışmalar, toplumsal normlar, kültürel faktörler ve bunların insan davranışına etkileri ile ilgilenmektedir (Otong 2003).

İlk Çağlar’da ruh hastasının, işlediği günahlar sonucu şeytan tarafından bedeni ele geçirilen kişi olduğuna inanılmıştır. Hastanın bakım işlevi aile üyeleri, komşular, hizmetçiler, dini gruplar hatta iyileşmekte olan hastalar ve mahkumlar tarafından yerine getirilmiştir (Tanış 1996).

Orta Çağ’da ruh hastalarına işkenceler uygulanmış, kilit altında tutulmuş, aileleri tarafından dışlanmışlardır. Bu kişilere dini gruplar tarafından yardımlar yapılmış, düşkünler evine ve ruh hastalarının bulunduğu hastanelere yerleştirilmişlerdir. İlk *Asylum* Londra’daki *Hospital of St. Mary of Bethlehem*’dir. Bethlehem yoksullar ve sıkıntı veren kişiler için sığınak veya tapınak olarak düşünülmekteydi. Buradaki ortam çok kötüydü

ve ruh hastalarına insanlık dışı muameleler yapılmaktaydı. Hastaların hiçbir şey hissetmediği ve anlamadığı düşünülmekteydi. Genellikle zincirlenmekte veya hücrelere kapatılmaktaydılar. Bakımları iyileşmiş eski hastalar tarafından yapılmaktaydı (Otong 2003).

Modern psikiyatrik tedavi ve bakım Fransa’da Philippe Pinel ve İngiltere’de William Tuke ile başlamıştır. Pinel 1793 yılında hastaların zincirden kurtulmasını ve moral tedavi yaklaşımının uygulanmasını sağlamıştır. Tuke ise, ruhsal hastalıkların tedavisinde insancıl yaklaşımın önemini savunmuş ve 1796 yılında dokuma ve tarım gibi bazı uğraşların gerçekleştirildiği, insancıl bakımı temel alan *York Retreat* Hastanesini kurmuştur (Keltner, Schwecke ve Bostrom 2007).

Amerika’da Benjamin Franklin’in çabaları sonucu genel hastanelere de ruh hastaları kabul edilmeye başlanmış ve 1751 yılında Philadelphia’daki *Pennsylvania Hospital* ruh hastalarına tedavi uygulayan ve bakım veren ilk genel hastane olmuştur (Carson ve Arnold 1996).

Psikiyatri hemşireliğinin gelişimi, 1773 yılında Amerika’da Virginia-Williamsburg’da ilk psikiyatri hastanesinin açılması ile olmuştur. O zamanlarda psikiyatri hastalarına, herhangi bir hemşirelik veya psikiyatri eğitimi olmayan bakıcılar tarafından gözetim altında tutmaya dayalı bir bakım (custodial care) uygulanmış ve 1882 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir (Adams 1989; Otong 2003).

Linda Richards Amerika’daki ilk üniversite mezunu hemşire ve aynı zamanda ilk psikiyatri hemşiresidir. Richards 1873 yılında “*New England Hospital for Women and Children*” dan mezun olmuş, 1882 yılında doktor Edward Cowles ile Massachusettes’deki *McLean Asylum*’da ruhsal hastalıklara yönelik ilk formal hemşirelik okulununun eğitimini başlatmıştır. Bu okul psikiyatri hemşireliğinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu okulda verilen iki yıllık eğitim, öncelikle beslenme, hijyen ve aktivite gibi fiziksel bakıma ve kısmen de psikososyal becerileri geliştirmeye odaklanmıştır. Hemşireler, hastalara güvenli ve temiz bir çevre sağlayarak, hoşgörü ve şefkat göstererek, göze-

tim altında tutmaya dayalı bakım ve tıbbi tedavi ilkelerini temel alarak bakım vermişlerdir. Daha sonraki yıllarda Richards birçok hastanede yöneticilik yapmış ve bu hastanelerde hemşirelik okulları kurmuştur (Carson ve Arnold 1996; Otong 2003; Varcarolis 1998; Videbeck 2004).

Massachusetts’de emekli öğretmen olan Dorothea Lynde Dix 1880’li yıllarda psikiyatri hastalarının bakım standartlarını yükseltmek için büyük uğraşlar vermiş, psikiyatri hastanelerinin sayılarının artırılması çalışmalarında bulunmuş ve 32 yeni hastanenin açılmasında aktif rol almıştır (Carson ve Arnold 1996; Keltner ve ark. 2007; Otong 2003).

1913 yılında Jane Taylor, Johns Hopkins Hastanesi’nde hemşirelik eğitimi programına psikiyatri hemşireliği dersinin eklenmesini sağlamıştır. Taylor 1926 yılında dünyadaki ilk profesör psikiyatri hemşiresi ünvanını almıştır (Carson ve Arnold 1996).

1920 yılında psikiyatri hemşireliği öncüsü ve hemşire eğitimci olan Harriet Bailey, hastadan çok hastalığa odaklanan “*Nursing Mental Disease*” adlı ilk psikiyatri hemşireliği ders kitabını yazmıştır. Bu kitap 20 yıl boyunca psikiyatri hemşireliğinde standart bir kitap olarak kullanılmıştır (Adams 1989; Varcarolis 1998).

1906-1932 yılları arasında ruhsal hastalıklara yönelik stigma yoğun bir şekilde devam etmiştir. Toplum, ruh hastalarına yönelik korkular yaşamış ve bu tür hastalarla çalışanların da tuhaf ve hasta kişiler olduğuna inanmıştır. Ruh hastaları toplumdan uzaklaştırılarak psikiyatri hastanelerine yatırılmışlardır. Sıradışı davranışların hastalık olarak kabul edilmesiyle, aileler hastalarını rahatlıkla psikiyatri hastanelerine yerleştirmişler ve dolayısıyla hastanelerdeki hasta sayısının artmasıyla birlikte daha çok psikiyatri hemşiresine ihtiyaç duyulmuştur. Buna bağlı olarak hemşirelik okullarının sayısı artmıştır (Birkhead 1989).

1930’ların sonlarına doğru hipoglisemik şok, elektroşok ve psikoşürji gibi somatik terapiler ortaya çıkmış, bu tedavi yöntemleri fiziksel bakım ve gözlem gerektirdiği için psikiyatri hemşireliğinde devrim yaratmıştır (Stuart ve Sundeen 1991; Otong 2003).

Hastaların tedavileri ve iyileşebilmeleri açısından psikiyatri hemşireliğinin çok önemli olduğunu düşünen Amerikan Psikiyatri Birliği’nin yetmiş beşinci başkanı doktor William Menninger 1932 yılında Kansas’ta Menninger Hastanesi’nde mezuniyet sonrası bir yıllık psikiyatri hemşireliği kursu başlatmıştır (Carson ve Arnold 1996).

II. Dünya Savaşı sırasında ruhsal sorunları olan insan sayısının artması ve savaşın ruhsal sorunların oluşmasında etkili olduğunun kabul edilmesiyle; 1946 yılında psikiyatri alanında klinik, araştırma, eğitim ve tedavi merkezlerinin kurulmasını destekleyen Ulusal Ruh Sağlığı Hareketi (*National Mental Health Act*) gerçekleştirilmiştir. Bu hareket ile psikiyatrist, hemşire, psikolog ve sosyal çalışmacı olmak üzere dört alandaki ruh sağlığı profesyonellerinin eğitimi için finansman sağlanmıştır. Bu finansman, psikiyatri hemşireliği araştırmaları ve ileri uygulamaları eğitiminde önemli rol oynamıştır (Boyd 2008; Varcarolis 1998).

1950’li yıllarda psikiyatri hemşireliği devlet hastanelerinde ruhsal hastalıklara gözetimci bakım vermekten daha ileri gelişimler kaydetmiştir. 1950’lerin başında antipsikotik ilaçların tedavide kullanılmaya başlanmasıyla hastalar tedaviye uyumlu hale gelmiş ve terapilerden yararlanmaya başlamıştır. Yine o yıllarda, Maxwell Jones “terapötik ortam” kavramını ve hemşirelerin bu terapidaki rollerini açıklayan “*The Therapeutic Community*” adlı bir kitap yayınlamıştır. 1952 yılında psikiyatri hemşireliği eğitimine yönelik önemli bir gelişme sağlanmış, Ulusal Hemşirelik Birliği (*National League for Nursing*) tarafından bütün hemşirelik öğrencileri için psikiyatri hemşireliği eğitimine yönelik standart sağlayan bir müfredat programı yayınlanmış, 1953 yılında ise hemşirelik okullarının, öğrencilerine psikiyatri hemşireliği deneyimi kazandırması gerektiğini benimsemiştir (Adams 1989; Stuart ve Sundeen 1991; Varcarolis 1998). 1943 yılında üç üniversitede ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğine yönelik üniversiter düzeyde eğitim programı oluşturulmuştur (Birkhead 1989).

Harry Stack Sullivan (1940-1953) kişilerarası ilişkilerin önemini belirtmiş, psikiyatri ve ortam terapisine yönelik multidisipliner yaklaşımın gelişimine destek vermiştir. Sullivan ruhsal hastalıkların bebeklik ve çocukluk döneminde başlayan ilişkilerdeki huzursuzluklardan kaynaklandığına, ruhsal hastalıklarda ortaya çıkan anksiyetenin bəşetme becerileri ve etkili iletişim ile önlenebileceğine inanmaktadır. Sullivan'ın tedavi yaklaşımı kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesini ve etkili iletişimin sağlanmasını temel almaktadır. Sullivan'ın kişilerarası kuramı psikiyatri hemşireliği uygulamalarını etkilemiş ve hemşirelik eğitiminin önemli bir parçası haline gelmiştir (Carson ve Arnold 1996; Otong 2003).

Psikiyatri hemşireliği uygulamalarına yönelik ilk teorik yaklaşım Hildegard Peplau tarafından geliştirilmiştir. Hildegard Peplau'nun 1952 yılında yayınlanan "*Interpersonal Relations in Nursing: A Conceptual Framework for Psychodynamic Nursing*" adlı kitabı, psikiyatri hemşireliği uygulamalarında kişilerarası ilişkiler kavramını ve terapötik hasta-hemşire ilişkisinin önemini ilk kez ortaya çıkarmış ve psikiyatri hemşireleri için ilk kuramsal çatıyı oluşturmuştur. Peplau hemşire hasta etkileşiminde oryantasyon, tanılama, araştırma ve çözümüleme olmak üzere dört süreç belirlemiştir. Peplau 1962 yılında ise "*Interpersonal Techniques: The Crux of Psychiatric Nursing*" adlı ikinci kitabını yayınlamıştır (Boyd 2008; Otong 2003; Stuart ve Sundeen 1991; Videbeck 2004).

1955 yılında Rutgers Üniversitesi ilk kez psikiyatri hemşireliğinde master programını başlatmıştır. Bu program hemşireleri bireysel, grup ve aile terapilerine hazırlayan iki yıllık ilk programdır (Varcarolis 1998).

1963 yılında Toplum Ruh Sağlığı Merkezi Hareketi (*Community Mental Health Center Act*) tamamlanmış, bu hareketle hastaları psikiyatri hastaneleri dışına almak ve toplum içinde tedavilerini sağlamak fikri oluşturulmuş, toplum ruh sağlığı merkezleri açılmış ve beş temel alan belirlenmiştir. Bu alanlar; yataklı klinikler, ayaktan tedavi klinikleri, acil klinikleri, kısmi hospitalizasyon, konsültasyon ve eğitimi kapsamakta-

dır. Toplum Ruh Sağlığı Merkezi'nin bu hareketi ile birincil koruyucu önlemler, kısmi hospitalizasyon, ortam terapisi ve gündüz hastaneleri önem kazanmış ve hemşirelerin rollerinin hastaneden topluma doğru genişlemesi sağlanmıştır. Böylece "Psikiyatri Hemşiresi" terimi, hastanelerde ruhsal hastalıklarla çalışan hemşireler ve toplum temelli uygulamalar yapan hemşireler olmak üzere iki ayrı hemşire grubunun birleşimini ifade eden "Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşiresi" olarak değişmiştir (Adams 1989; Otong 2003; Varcarolis 1998).

June Mellow 1968 yılında "*Nursing Therapy*" adlı, psikiyatri hemşireliğine yönelik ikinci teorik yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Mellow hastanın psikososyal gereksinimlerine ve gücüne odaklanarak doğru emosyonel deneyimlerin sağlanmasının önemini vurgulamıştır. Daha sonraki yıllarda Mellow, Boston Üniversitesi Hemşirelik Okulu tarafından gerçekleştirilen, psikiyatri hemşireliğinde ilk hemşirelik bilimi doktora eğitiminin oluşturulmasında liderlik etmiştir (Varcarolis 1998; Videbeck 2004).

1960 ve 1970'li yılların başından sonuna kadar birçok hemşire lider, kendilik farkındalığı ve kendini terapötik olarak kullanma, hemşire hasta ilişkisi terapisi ve terapötik iletişim konuları üzerinde durmuşlardır. Peplau, psikiyatri hemşiresinin esas rolünün danışman ve psikoterapist olduğunu belirtmiştir. Peplau, bugün bütün sağlık profesyonelleri tarafından kullanılan anksiyete düzeyini ve anksiyeteyi azaltma basamaklarını belirlemiştir (Varcarolis 1998).

1963 yılında "*Perspective in Psychiatric Care*" ve "*Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*" adlı iki dergi ilk defa yayınlanmıştır (Stuart and Sundeen 1991; Varcarolis 1998).

1967 yılında Amerikan Hemşireler Birliği Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Birimi (*Division of Psychiatric and Mental Health Nursing Practice of the American Nurses Association*) Psikiyatri Hemşireliği Uygulama Çizelgesini (*Statement on Psychiatric Nursing Practice*) yayınlamış ve psikiyatri hemşireliğinde her hastaya yönelik bireysel bakım uygulamalarını

içeren holistik yaklaşım resmen onaylanmıştır (Boyd 2008).

1970'li yıllarda ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği yardımcı meslek olmaktan çıkıp, akademik bir meslek olarak kabul edilmeye başlanmış ve psikiyatri hemşirelerinin profesyonel rolleri gelişme göstermiştir. Kaplan'ın krize müdahale kavramı hemşirelik uygulamalarına entegre edilmiş, hemşireler krize müdahale, destekleyici terapi ve psikoterapi uygulamaya başlamışlardır (Adams 1989; Otong 2003).

Amerikan Hemşireler Birliği 1973 yılında, hemşireler için sertifikasyon programı, 1976 yılında temel psikiyatri hemşireleri ve uzman psikiyatri hemşireleri için iki ayrı sertifika programı oluşturmuştur (Varcarolis 1998). Ayrıca Amerikan Hemşireler Birliği 1973 yılında Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Bakım Standartlarını geliştirmiştir. Bu standartlar 1982, 1994, 2000, 2007 yıllarında güncellenmiştir (Boyd 2008; Varcarolis 1998; Videbeck 2004).

1958 ve 1988 yılları arasında master eğitimini tamamlamış olan ruh sağlığı ve psikiyatri hemşirelerinin sayısında büyük artışlar görülmüş, bunun yanı sıra 100'den fazla psikiyatri hemşiresi doktora eğitimini tamamlamıştır (Birkhead 1989).

1970-1980 yılları arasında Amerika'da psikiyatri hemşireleri ileri uygulamalar kapsamında psikoterapileri, davranış modellerini, bilişsel terapiyi içeren psikoterapötik yaklaşımı uygulamalarında kullanmaya, araştırmalar yapmaya ve ilaç reçete etmeye başlamışlardır (Otong 2003).

1975 yılında Toplum Ruh Sağlığı Merkezi (*Community Mental Health Center*) mevcut tedavi ve bakım merkezlerine yedi alan daha eklemiştir. Bu alanlar; Çocuk Kliniği, Geriatri Kliniği, Bakım Sonrası, Devlet Hastanesi (prescreening), Alkol Bağımlılığı Tedavisi, Madde Bağımlılığı Tedavisi, Geçiş Evleri'dir (Carson ve Arnold 1996; Varcarolis 1998).

1980'lerin sonlarından itibaren psikiyatri hemşireliği alanında birçok gelişim sağlanmıştır. Yeni dergiler (*Archives of Psychiatric Nursing, Journal of Child and*

Adolescent Psychiatric and Mental Health Nursing, Capsules and Comments in Psychiatric Nursing) yayınlanmış, yıllık profesyonel buluşmaları yapılmaya başlanmış, müzik terapi, grup psikoterapisi ve girişkenlik eğitimi gibi özel girişimlerin hemşirelik uygulamalarının temeli olduğu kabul edilmiş, ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinde sınıflandırma sistemi geliştirilmiştir (Varcarolis 1998).

1990-2000 yıllarında ruh hastalıklarının nörobiyolojik açıdan değerlendirilmesine yönelik ilerlemeler kaydedilmiş, sağlık bakım reformu birincil sağlık bakımı, koruma ve toplum temelli tedaviye odaklanmış, ruh sağlığı merkezleri, kısmi hospitalizasyon, gündüz bakım merkezleri ve evde bakım önem kazanmıştır. Bu dönemde hemşireler psikoterapötik girişimleri uygulamaya devam etmiş, maliyet etkili hasta bakım kalitesini geliştirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Otong 2003).

21. yüzyılda çağdaş ruh sağlığı bakımı nöroloji bilimi, genetik araştırmalar ve çevresel faktörlerle bir bütün oluşturmaktadır. Bu faktörlerin ruhsal hastalık riskini artırdığı gözlenmektedir. Ruhsal hastalıkların karmaşıklığı, hastaların bireysel ihtiyaçlarını karşılayan spesifik tedavi yöntemlerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Farmakolojik ajanların çeşitliliği, tamamlayıcı terapiler ve psikoterapiler kanıta dayalı ruh sağlığı bakım uygulamalarını gerektirmektedir (Otong 2003).

Psikiyatri Hemşireliğinin Türkiye'deki Durumu

Türkiye'de 1950'li yıllara kadar genel hemşire sayısının yeterli olmaması ve psikiyatri hastalarına yönelik önyargılar nedeniyle birçok psikiyatri kliniğinde hemşirelik uygulamaları iyileşmekte olan hastalar ve hemşirelik okulunu bitirmeyen ve meslekle ilgisi olmayan kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. 1964 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde yardımcı hemşire kursları açılmış, bu kurstan mezun olan yardımcı hemşirelerin bir kısmı aynı hastanede görev almıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Oryantasyon Kitapçığı 2006).

İlerleyen yıllarda hemşire okullarının ve mezun hemşire sayısının artmasıyla birlikte psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelik mesleği mensubu olmayan kişilerin yerini eğitilmiş hemşireler almaya başlamış, fakat psikiyatri hemşireliği eğitimi almış hemşirelerin psikiyatri kliniklerinde yer alması daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.

Başlangıçta sağlık kolejleri ders programlarında psikiyatri hemşireliği derslerine yer verilmemiş, 1963 yılında yapılan düzenlemelerle, psikiyatri hemşireliği sağlık koleji ders programlarına girmiştir (Tanış 1996).

1955 yılı itibariyle Hemşirelik Yüksekokulları'nın açılması ile psikiyatri hemşireliği dersi bu okulların ders programlarında yer almış, ancak uzun yıllar tıbbi psikiyatrik bilgi ağırlıklı işlenmiştir. Psikiyatri hemşireliği bilgi ve becerisi yönünden ağırlıklı olan dersler, hemşirelikte akademikleşmenin başlaması ile gerçekleşmiş ve akademik kadroların çoğalması ile daha iyiye doğru gitmiştir (Pektekin 1992).

Ülkemizde Psikiyatri Hemşireliği dersleri İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu'nda 1969'da Perihan Velioglu, İkbal Aksoy ve Çaylan Pektekin tarafından ilk psikiyatri hemşireliği ders notları geliştirilerek verilmeye başlanmış, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda 1964'te Nebahat Kum, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda ise Aysel Kumral tarafından verilmiştir (Tanış 1996). Psikiyatri hemşireliği ile ilgili ilk kitap 1981 yılında Aysel Kumral tarafından Türkçeye çevrilen "Hemşirelikte Ana Psikiyatrik Kavramlar" isimli kitaptır. Psikiyatri hemşireliği alanında ilk doktoralı hemşire Nebahat Kum'dur.

Hemşireler 1970'li yıllardan itibaren psikiyatri kongrelerine katılmaya başlamışlar, 1980'li yıllarda psikiyatri ile ilgili bilimsel çalışmalar ve araştırmalar gittikçe artmıştır.

Son yıllarda lisansüstü eğitimini tamamlamış psikiyatri hemşirelerinin artmasıyla birlikte psikiyatri hemşireliği uygulamalarında gelişmeler kaydedilmiştir. Uzman psikiyatri hemşireleri Amerikan Hemşireler Birliği tarafından belirlenen psikiyatri hemşiresinin rollerinden birçoğunu uygulamakta ve eğitim alanında da aktif faaliyet göstermektedirler. Bunun yanı sıra 2000 yılında Psi-

kiyatri Hemşireleri Derneği kurulmuş ve hala aktif faaliyetini sürdürmektedir. Psikiyatri hemşireliği alanında ilk bilimsel etkinlik olan I. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Günleri Nisan 2007'de Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

25 Nisan 2007 tarihinde kabul edilen "Hemşirelik Kanunu"nda Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği alanında lisansüstü eğitimlerini tamamlayan hemşirelere uzman hemşire ünvanı verildiği ibaresi yer almıştır. Bu gelişim üzerine Psikiyatri Hemşireleri Derneği'nin çalışmaları sonucu Psikiyatri Kliniği Sorumlu Hemşiresi, Psikiyatri Kliniği Servis Hemşiresi, Psikiyatri Kliniği Poliklinik Hemşiresi, Acil Psikiyatri Hemşiresi, Adli Psikiyatri Hemşiresi, Alkol-Madde Bağımlılığı Hemşiresi, Geropsikiyatri Hemşiresi, Konsültasyon Liyezon Psikiyatrisi Hemşiresi, Psikiyatrik Rehabilitasyon Hemşiresi, Toplum Ruh Sağlığı Hemşiresi, Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Psikiyatrisi Hemşiresi olmak üzere psikiyatri hemşireliği alanındaki uzman hemşirelerin görev, yetki ve sorumluluklarına yönelik yönetmelik taslağı hazırlanmış ve Sağlık Bakanlığı'na gönderilmiştir. 8 Mart 2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Hemşirelik Yönetmeliği'ne, 19 Nisan 2011 tarihinde Çalışılan Birim/Servis/Ünite/Alanlara göre hemşirelerin görev, yetki ve sorumlulukları kapsamında, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği içerisinde; Psikiyatri Klinik Hemşiresi, Çocuk ve Adölesan Psikiyatrisi Hemşiresi, Konsültasyon Liyezon Psikiyatrisi Hemşiresi, Alkol ve Madde Bağımlılığı Merkezi Hemşiresi görev, yetki ve sorumlulukları eklenmiştir. Toplum Ruh Sağlığı Merkezi Hemşiresi görev, yetki ve sorumlulukları Halk Sağlığı Hemşireliği içerisinde yer almış ve diğer psikiyatri hemşireliği alanındaki uzman hemşirelerin görev, yetki ve sorumlulukları yönetmelikte yer almamıştır.

Ocak 2008'de İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü tarafından oluşturulan alt komisyonlar (*Üniversite öğretim üyeleri, Sağlık Bakanlığı hastaneleri hemşireleri ve Eğitim Şube Müdürlüğü hemşireleri*) ile hemşirelere yönelik sertifika programları düzenlenmesi çalışmaları başlatılmış ve psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelere yönelik ilk sertifika programı, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü ve Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve

Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi işbirliği ile 15 Eylül-7 Kasım 2008 tarihleri arasında “Akut Psikiyatri Kliniklerinde Hemşirelik Temel Eğitimi Sertifika Programı” olarak düzenlenmiştir ve halen devam etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Psikiyatri hemşireliği hemşirelik mesleğinin özel alanlarından biridir. Ülkemizde psikiyatri hemşireliği uygulamalarına yönelik ilerlemeler diğer ülkelere kıyasla daha yavaş seyretmektedir. Psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerin sürekli eğitim ve sertifika programları ile desteklenerek geliştirilmesi, psikiyatri hemşireliğine yönelik yasal düzenlemelerin yapılması ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların sayıca artırılması psikiyatri hemşireliğinin gelişimine katkı sağlayacağı gibi psikiyatri hastalarına yönelik bakım hizmetinin sunumunu da kolaylaştıracaktır.

KAYNAKLAR

Adams, I. T. (1989). The Evaluation of Psychiatric/Mental Health Nursing. Birkhead, L. H. (Ed.). Psychiatric Mental Health Nursing: The Therapeutic Use of Self. Lippincott Company, Philadelphia, 3-14.

Birkhead, L. H. (1989). The Development and Differentiation of the Professional Role of the Nurse. Birkhead, L. H. (Ed.). Psychiatric Mental Health Nursing: The Therapeutic Use of Self. Lippincott Company, Philadelphia, 15-28.

Boyd, M. A. (2008). Psychiatric Nursing Contemporary Practice. 4th ed., Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams&Wilkins, China, 46-55.

Carson, V. B., Arnold, E. N. (1996). Mental Health Nursing: The Nurse-Patient Journey. W.B. Saunders, USA, 11-29.

Johnson, B. S. (1997). Psychiatric Mental Health Nursing “Adaptation and Growth”. 4th ed., Lippincott, Philadelphia, 10-17.

Keltner, N. L., Schwecke, L. H., Bostrom, C. E. (2007). Psychiatric Nursing. 5th ed., Mosby Elsevier, America, 1-14.

Otong, D. A. (2003). Psychiatric Nursing: Biological&Behavioral Concepts. Thomson, USA, 3-21.

Pektekin, Ç. (1992). Psikiyatri Hemşireliği. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. Etam A.Ş., Eskişehir, 2-10.

Stuart, G. W., Sundeen, S. J. (1991). Principles and Practice of Psychiatric Nursing. Mosby Year Book, USA, 4-35.

Tanıg, Y. (1996). Psikiyatri Hemşireliğinin Uluslararası Boyutlarda İncelenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof.Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi (2006). Oryantasyon Kitapçığı, İstanbul.

Varcarolis, E. M. (1998). Foundations of Psychiatric Mental Health Nursing. 3rd ed., W.B. Saunders, USA, 10-25.

Varcarolis, E. M., Halter, M. J. (2009). Essentials of Psychiatric Mental Health Nursing: A Communication Approach to Evidence-Based Care. Saunders Elsevier, China.

Videbeck, S. L. (2004). Psychiatric Mental Health Nursing. 2nd ed., Lippincott Williams&Wilkins, Philadelphia, 3-15.